

УДК 1:316.334

А. М. Тормахова, канд. філос. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
вул. Володимирська, 60, м. Київ, 01033, Україна
tormakhova@ukr.net

СУЧАСНА АРХІТЕКТУРА ТА ВІЗУАЛЬНИЙ ОБРАЗ МІСТА

Метою статті є висвітлення актуальних тенденцій, пов'язаних з архітектурним будівництвом, та виявлення шляхів формування візуального образу сучасного міста. Досягнення поставленої мети передбачає не лише аналіз певних унікальних архітектурних споруд, а й окреслення наявних у місті візуальних практик, які корелюють з міським ландшафтом. Методика дослідження пов'язана з використанням методу синтезу, застосуванням інструментарію культурної аналітики. Наукова новизна полягає у висвітленні специфіки архітектурних споруд, що претендують на статус мистецтва, та візуальних практик, які з ними безпосередньо взаємодіють. Робиться висновок про трансформацію сучасного міста. Підкреслюється, що поява унікальних публічних будівель стає провідною ознакою сучасного містобудівництва. Більшість архітектурних проєктів спрямовані на те, щоб привернути увагу, стати окрасою не лише міста, а й зазначити своє місце у світовій культурі. Практична значимість дослідження полягає у тому, що представлено особливості розвитку сучасних архітектурних споруд та висвітлено чинники, які впливають на формування візуального образу міста.

Ключові слова: місто, архітектура, архітектурні споруди, публічний простір.

Постановка проблеми. Життя сучасної людини пов'язане з містом. З прадавніх часів воно ставало осередком економічних, політичних, релігійних, культурних, мистецьких подій. Його домінантне значення в культурі сьогодення залишається певною константою. Місто виступає центром, який притягує до себе, прагнучи створити про себе певне враження. Чималу роль у даному процесі відіграє саме архітектура. Як же тенденції її розвитку можна виділити? З одного боку, у більшості міст відбувається постійне зведення будинків, призначених для людського проживання. Економічний чинник сприяє обранню більш функціонального та менш затратного підходу до забудовування. Але на фоні малопримітних та стандартизованих будівель починають виникати ті архітектурні витвори, які кидають виклик очікуванням, стають символом новаторства та прагнення до відходу від стандартів. Відповідно доволі актуальним питанням виступає змалювання тих чинників, що характеризують особливості розвитку сучасних архітектурних споруд та загальні тенденції формування візуального образу міста.

Аналіз досліджень і публікацій. Актуальні питання, пов'язані з розвитком міського простору, представлені в роботі Дж. Ренделл [4]. Розвиток ідей органічної архітектури аналізується в статті Т. Бистрової [1]. Питання розвитку "інтерактивного міста", а саме взаємозв'язків між мережевим суспільством та публічними просторами, постають в центрі наукового інтересу О. Лапіної-Кратасюк [2]. Специфіка роботи з медіа, в тому числі залучення культурної аналітики для дослідження міста, висвітлюється в статті П. Чубарь [3].

Метою статті є висвітлення актуальних тенденцій, пов'язаних з архітектурним будівництвом, та виявлення шляхів формування візуального образу сучасного міста. Вирішення поставленої мети передбачає не лише аналіз певних унікальних архітектурних споруд, а й окреслення наявних у місті візуальних практик, які корелюють з міським ландшафтом.

Виклад основного матеріалу. Місто є центром життя більшої частини суспільства. Відповідно, воно виступає простором, в якому розвиваються різні форми людської активності, починаючи від економічних до соціальних. Візуальність, опора на сприйняття за допомогою зору, є однією з базових ознак сучасної культури. Мистецькі практики, що є в сучасній культурі, можуть приймати різні форми. Однією з них є такий "класичний" вимір, як архітектурне будівництво. Протягом останніх десятиліть виникає все більше архітектурних споруд, які кидають виклик стандартизованому та простим формам, які були наявні в будівництві ХХ століття. Мова йде не лише про тенденцію до створення форм, які б виступали стилізацією по відношенню до будівель попередніх століть (стиль модерн, класицизм, бароко та

ін.), а й винайдення принципово нових, які можуть претендувати на унікальність, одиничність та неповторність. У цьому питанні лівова частка проєктів створюється провідними архітекторами сучасності. Серед них можна згадати як цілі конструкторські бюро, як-от Herzog & de Meuron Architekten – швейцарське бюро, утворене в 1978 році Жаком Герцогом та П'єром де Мевроном, так і окремих архітекторів (Заха Хадід, Норман Фостер, Сантьяго Калатрава, Рем Колхас та ряд інших).

Творчі принципи провідних архітекторів пов'язані з комбінуванням нових матеріалів, створенням неповторних конструкцій, прагненням інакше представити простір. Часто можуть використовуватись принципи конструктивізму, що був представлений в архітектурі ХХ століття. Для конструктивізму було притаманне прагнення поєднати функціональність будівлі та художні засоби вираження. Дослідники виділяють в якості провідних рис конструктивізму наступні: масштабність, монолітність, наявність сегментів, об'ємні рішення та виражальні засоби, пов'язані з відмовою від декору. Для них характерні були досить масивні опори, плоский дах, подовжені віконні пройми. Наявним є поєднання різних фігур – паралелепіпедів, циліндрів та кубів, нерідко використовувались округлі обрамлення квадратних фасадів.

Важливо відзначити, що найбільш неординарні споруди досить рідко є житловими будинками, набагато частіше вони призначені для громадського користування. Сама їхня сутність пов'язана з публічністю та залученням значної кількості відвідувачів, туристів. Це можуть бути музеї, бібліотеки, концертні зали, стадіони, торговельні центри. Окрім даних споруд надзвичайно вражаючі конструкції створюють у сфері транспортного сполучення – мости, залізничні станції. Причому переобладнання старих об'єктів та створення нових стає таким, що неодмінно створює привід для комунікації, стаючи частиною медіа. "До прикладів поширення ідеї "мережевого міста" можна віднести особливу увагу міських архітекторів до автотранспорту, під- і надземних ліній і форм транспорту, а також тієї особливої інфраструктури і культури, що ними задається, коли транзитні простори – зупинки, вагони, платформи, ліфти – стають полем, перенасиченим інформацією, що постійно створює приводи для різних видів діяльності та комунікації" [2, с. 310].

Розмірковуючи про ті тенденції, які наявні в сфері архітектурного будівництва, важливо відзначити їхнє прагнення до новачій. Більшість дослідників вказують на те, що наразі відбувається процес переосмислення мистецьких практик. Наявні трансформації, які свідчать про зміну статусу мистецтва як такого. Виникнення нових мистецьких форм децю змінює і змістовні аспекти мистецтва. В архітектурі це проявляється у прагненні оминати принцип статичності, що був їй іманентно прита-

манний. Виникненню рухомої архітектури передувала кінетична скульптура, яка змінила уявлення про стабільність та незмінність цього виду мистецтва. Проявами даної тенденції в архітектурі стали спроби "оживити" будівлі, надаючи їм рухомість завдяки конструкціям, які візуально передають ідею плинності (асиметричні конструкції, часто позбавлені прямих кутів, з превалюванням округлих частин). У даному випадку можна згадати такі архітектурні споруди, як хмарочос Мері-Екс у Лондоні Нормана Фостера, що нагадує ракету чи купю. Динаміка підкреслюється хвилястими звивистими лініями, які виділяються не лише фактурою, а й кольором, формою. Так само наче на секунду застиглими у просторі здаються споруди Сантьяго Калатрави, чії архітектурні форми нагадують тваринний та рослинний світ, де немає точних повторень і переважають округлі та рухомі частини. Такими є його "Міста науки і техніки" у Валенсії, Оперний театр Тенеріфе ім. Адана Мартіна (Санта-Крус-де-Тенеріфе), залізнична станція Ліон-Сент-Екзюпері (Сатолас), станція метро, збудована на місці башт-близнюків у Нью-Йорку. Досить часто силуети його будівель подібні до птахів, якихось давніх ящерів, які знаходяться в стані руху, вражаючи білим та іншими світлими кольорами.

Архітектор Даніель Лібескінд у своїх роботах намагається поєднувати різні матеріали. Його споруди, зокрема така, як Vanke Pavilion у Мілані (Італія), безумовно відповідають прагненню передати рух. Верхня металева частина покрита власне втілює ідею мінливості, адже забарвлення металу змінюється в залежності від точки зору та освітлення. Спектр кольорів включає перехід від малинового до срібного. Плитки встановлюються таким чином, що надають еластичності формі. Сама будівля пов'язана з різними компонентами китайської культури: ши-тан, традиційною китайською ідальнею; ландшафтом; драконом. Зовсім інші ідеї втілено в конструкції Royal Ontario Museum (Торонто, Канада). Він розташований на одному з найвизначніших перехресть у центрі Торонто, є найбільшим музеєм Канади. Фасад будівлі нагадує величезні кристали, які перетворюють весь музейний комплекс у світловий маяк. Обладнання цегляного фасаду таким кристалічним входом не лише вражає ефектом порушення рівноваги, а й вторгненням природного начала (кристала) у більш звичну та статичну людську будівлю.

Ефект мінливості архітектури виникає не лише за рахунок новаторських конструкцій, а також завдяки обладнанню будівель медіа-фасадами, які виконують як суто естетичну, так і рекламну функцію, надаючи можливість представляти будівлі в принципово різних візуальних образах. Медіа-фасад може використовуватись не лише задля акцентуації на естетичному компоненті чи здійснення прямої реклами, а й нівелювання певних недоліків будівлі. Досить часто навіть за відсутності медіа-фасадів звичні та стандартні будівлі починають облаштовуватись яскравим інтерактивним освітленням. Всі ці чинники впливають на формування принципово нового підходу до взаємодії будівель і споруд з навколишнім середовищем. Принцип уваги до візуального начала починає проявлятися в місті і у наповненні його простору іншими видами мистецтва, причому наявне опанування незвичних для цього місцин. Прикладом можуть слугувати балетні вистави, які впроваджуються на вулицях найбільших міст світу. Розголошу набувають такі форми, як пряма трансляція подій на моніторах, розташованих на будівлі оперного театру у Відні. Демонстрація балетних вистав, які проходять у середині, отримала назву "Балет на траві", ознаменувачи нові віяння в мистецькій практиці.

Мистецтво, в тому числі і медіа-мистецтво, поступово стає невід'ємною частиною архітектурного будівництва та містобудування. Наявним є врахування суто естетичних компонентів, тобто тих, де акцентується не функціональне начало, а мистецьке. "Форми проблематизації міських просторів можуть бути найрізноманітнішими: але в них завжди мистецтво, громадянська активність і архітектурне (конструкторське) рішення з'єднуються в одній площині. Наприклад, способом такої взаємодії можуть бути "інтервенції", описані в книзі Джейн Ренделл «Art & Architecture: a Place Between»" [4, с. 314]. Подібні тенденції потребують ґрунтовного наукового дослідження, а саме – взаємодія мистецтва, практик та міського простору. Намагаючись дослідити, які саме унікальні будівлі найкраще виконують свою функцію, пов'язану з приверненням уваги широкого загалу, можна звернутись до методології культурної аналітики – нового підходу, запропонованого Львом Мановичем, який очолює лабораторію Software Studies Initiative (США). Він пропонує застосовувати інструмент Big Data для вивчення артефактів культури, в тому числі й у сфері Urban Studies. Наприклад, у проєкті Inequaligram ставилося питання про ту інформацію, яку ми отримуємо про місто з візуальних зображень, що присутні у соціальних медіа. "Проєкт 2016 року Inequaligram (від англ. inequity – несправедливість) ставить наступні питання: що нам можуть розповісти зображення соціальних медіа про міста та міські райони, в яких вони зроблені? Які міста отримують більше уваги і тим самим стають більш видимими?" [3, с. 24].

На противагу тенденції, яка пов'язана з візуальною яскравістю, барвистістю, рухом та світлом, що характерна для центральних частин міста з публічними унікальними будівлями, для околиць міста, де розташовані житлові будинки, стає притаманною принципово інша, яка скоріше підпадає під визначення "органічна архітектура". Цей напрямок сформувався на рубежі XIX і XX ст., він мав досить тривалу передісторію. Його ознакою є прагнення протистояти знеособленню архітектури та деперсоніфікації людини. Найбільший вплив на даний напрямок мала модерністська архітектура, яка, маючи масовий характер, створювала типові будівлі, стаючи ознакою урбаністичного суспільства. Органічна архітектура спочатку сприймалась як така, що наслідує природним формам. У ній враховувалась цілий комплекс таких аспектів, як структурний, естетичний та соціальний, причому важливими були й зовнішні зв'язки проектування. Це проявилось у прагненні до створення цілісних систем, а не поодиноких будівель: "триває тяжіння архітекторів до створення комплексів, а не поодиноких споруд, що включають в себе елементи ландшафту, води, зелені і т. п. і дозволяють створити своєрідний архітектурний мікрокосмос, влаштований за законами природи" [1, с. 47]. У даному напрямку відбувається трактування архітектурної форми як співприродної по відношенню до людини, а значить, цілісної, динамічної, що не розбивається на замінні частини, індивідуалізованої, включеної в більше природно-просторове ціле. У рамках даного напрямку приділяється увага можливості досягнення економічного ефекту за рахунок використання нових технологій, причому враховуються показники енергоефективності, ресурсозбереження, безпеки, які безпосередньо впливають на архітектурні форми.

Отже, наразі наявні нові художні образи, присутні в архітектурних роботах, які супроводжуються змінами на рівні форми. Поява нових жанрів, синтетичних мистецьких утворень почала ставати ознакою часу. Окрім цього, наявний процес виходу мистецтва за межі звичних місць

побутування. Існує багато проєктів, які спрямовані на формування міського простору нового типу, що сповнений новітніми сенсами. Разом з тим прагнення до ви-найдення чогось новаторського має рахуватися з тим, що будь-яка будівля має бути вписаною у міський ландшафт та певним чином узгоджуватися з іншими архітектурними спорудами. Все це створює ряд питань, які постають при вивченні міста, його візуальних вимірів, адже вони виступають результатом певної взаємодії, комунікації його різночасових монументальних артефактів.

Висновок. Аналіз специфіки архітектурних споруд, що претендують на статус мистецтва, та візуальних практик, які з ними безпосередньо взаємодіють, дає можливість казати про трансформацію сучасного міста. Наявне прагнення створити публічні простори – будівлі, які привертають увагу своїм унікальним дизайном, стаючи зразком нових творчих пошуків. Більшість таких архітектурних проєктів спрямовані на те, щоб привернути увагу, стати окрасою не лише міста, а й зазначити своє місце у світовій культурі. Їхня естетика та неповторний образ мають підкреслювати економічну доцільність їх будівництва. Нерідко вони поєднуються зі сферою медіа. Разом з тим для житлових будинків притаманна інша тенденція, пов'язана з розповсюдженням органічної архітектури.

А. Н. Тормахова, канд. филос. наук, доц.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
ул. Владимирская, 60, г. Киев, 01033, Украина

СОВРЕМЕННАЯ АРХИТЕКТУРА И ВИЗУАЛЬНЫЙ ОБРАЗ ГОРОДА

Целью статьи является освещение актуальных тенденций, связанных с архитектурным строительством, и выявление путей формирования визуального образа современного города. Достижение поставленной цели предполагает не только анализ определенных уникальных архитектурных сооружений, но и определение имеющихся в городе визуальных практик, которые коррелируют с городским ландшафтом. Методика исследования связана с использованием метода синтеза, применением инструментария культурной аналитики. Научная новизна заключается в освещении специфики архитектурных сооружений, претендующих на статус искусства, и визуальных практик, которые с ними непосредственно взаимодействуют. Делается вывод о трансформации современного города. Подчеркивается, что появление уникальных общественных зданий становится ведущим признаком современного градостроительства. Большинство архитектурных проектов направлены на то, чтобы привлечь внимание, стать украшением не только города, но и отметить свое место в мировой культуре. Практическая значимость исследования заключается в том, что в нем представлены особенности развития современных архитектурных сооружений и освещены факторы, которые влияют на формирование визуального образа города.

Ключевые слова: город, архитектура, архитектурные сооружения, публичное пространство.

A. M. Tormakhova, PhD, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
60, Volodymyrska Street, Kyiv, 01033, Ukraine

MODERN ARCHITECTURE AND VISUAL IMAGE OF THE CITY

The aim of the article is to highlight the actual trends associated with architectural construction and identify ways of forming a visual image of a modern city. The solution to this goal involves not only the analysis of certain unique architectural structures, but also the outline of the existing visual practices in the city which correlate with the urban landscape. The research methodology is connected with the use of the method of synthesis, the use of tools of cultural analysis.

The most extraordinary buildings are rarely residential buildings, much more often they are intended for public use. Their very essence is connected with publicity and attraction of a considerable quantity of visitors, tourists. These can be museums, libraries, concert halls, stadiums, shopping malls. In addition to these structures, extremely impressive structures are created in the field of transport – bridges, railway stations. The re-equipment of old objects and the creation of new ones becomes such that necessarily creates an occasion for communication, becoming a part of the media. In architecture there is a desire to circumvent the principle of statics that was inherent to it. Manifestations of this tendency in architecture were attempts to "revitalize" the building, giving them mobility through structures that visually convey the idea of fluidity (asymmetric structures, often deprived of straight angles with the prevalence of rounded parts). Creating the effect of architectural variability arises not only at the expense of innovative constructions, but also due to the equipment of the buildings by media facades, which perform as a purely aesthetic and advertising function, providing the opportunity to represent buildings in fundamentally different visual images.

Scientific novelty consists in highlighting the specifics of architectural constructions claiming the status of "art" and visual practices that interact with them directly. The conclusion is made about the transformation of a modern city. The practical significance of the study is that features of the development of modern architectural constructions are presented and the factors influencing the formation of the visual image of the city are highlighted.

Key words: city, architecture, architectural structures, public space.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Быстрова Т. Ю. Развитие идей органической архитектуры во второй половине XX века / Т. Ю. Быстрова // Академический вестник УралНИИпроект РААСН. – 2014. – №4. – С. 44–48.
2. Лапина-Кратасюк Е. "Интерактивный город": сетевое общество и публичные пространства мегаполиса / Е. Лапина-Кратасюк // Микроурбанизм. Город в деталях. – М.: Новое литературное обозрение, 2014. – С. 300–315.
3. Чубарь П. И. Методы работы с медиа: конструирование диалога сфер культуры и экономики / П. И. Чубарь // Медиаисследования: теории, практики, исследовательские перспективы. – М.: Издательские решения, 2017. – С. 17–29.
4. Rendell J. Art & Architecture: a Place Between / Jane Rendell. – London: IB Tauris, 2006. – 212 p.

REFERENCES:

1. Bystrova, T. Ju. (2014). Razvitiye idey organicheskoy arhitektury vo vtoroy polovine XX veka [The development of ideas of organic architecture in the second half of the XX century]. *Akademicheskij vestnik UralNIIProekt RAASN*, 4, 44–48.
2. Lapina-Kratasyuk, E. (2014). "Interaktivnyj gorod": setevoye obshchestvo i publichnye prostranstva megapolisa ["Interactive city": network society and public spaces of megapolis]. *Mikrourbanizm. Gorod v detaljah*. Moscow, Novoye literaturnoye obozreniye, 300–315.
3. Chubar, P. I. (2017). Metody raboty s media: konstruirovaniye dialoga sfer kul'tury i ekonomiki [Methods of working with media: constructing a dialogue between culture and economics]. *Mediassledovaniya: teorii, praktiki, issledovatel'skie perspektivy*. Moscow, Izdatel'skie resheniya, 17–29.
4. Rendell, J. (2006). *Art & Architecture: a Place Between*. London, IB Tauris.

Надійшла до редколегії 22.07.19